



# ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΌΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1947

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ<sup>ΙΑ</sup> Α.Ε.  
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"  
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38  
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ.Δ. της Κ.τ.Π.  
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

# Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ (1900-1947)

## Δ' ΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΥ

Είναι πολύ ρηχή και επιπόλαια αντίληψη, πώς τάχα ο Ρωμαντισμός είναι μόνο μία νέα τεχνοτροπία. Εύθως από την αρχή πρέπει να υπογραμμισθεί πώς ο Ρωμαντισμός είναι ένα τεράστιο κίνημα που ήρθε ν' αλλάξει την τέχνη, αφού πρωτίτερα όμως θ' άλλαζε τη ζωή, θ' άλλαζε τη διάθεση προς τη ζωή. Απ' αυτόν ακριβώς τον άμεσο συσχετισμό ζωής και τέχνης δείχνεται πόσο καινοτόμο, πόσο επαναστατικό ήταν το νέο κύμα, πόσο ξένο στην απάθεια της κλασικής τέχνης, που κινείτο σ' έναν κόσμο ξενοιασιάς και συντελούσε μονάχα στις διακοσμητικές και ψυχαγωγικές ανάγκες μιας ζωής, που οι λαβύρινθοί της μέναν άπωθημένοι και άγνωστοί σαν ανύπαρχοι. Τέχνη για να περνάει ή ώρα και να ξεχνιούνται κάπως τα βάσανα ή μία. Τέχνη που για πρώτη φορά προσπαθεί να διεισδύσει στα μυστήρια της ύπαρξης και να πηγάζει απ' εκεί ή τελειωτική μορφή της, ή άλλη. Θέλω δηλαδή να τονίσω, πώς ο έσωτερικός, ο ζωικός παράγοντας, κατέχει στον Ρωμαντισμό την πρώτη θέση κι' αποτελεί την αιτία για όλα τα καλλιτεχνικά επιφαινόμενα· δέν ήρθε ο Ρωμαντισμός σαν αντίδραση και διαδοχή μιας τεχνοτροπίας που έξαντλήθηκε ή ζωικότητά της και γύρευε ανανέωση, αλλά σαν έκφραση έπιταχτική της μεταβολής που ήρθε να σημαίνει τη σφραγίδα της στη στάση μας απέναντι της ζωής, σαν έκφραση καλλιτεχνική μιας νέας φιλοσοφικής διάθεσης, της στροφής προς το ύποκείμενο και της θεωρησης έφεξης του αντικείμενου, όχι σαν αυτόνομη πηγής τέχνης αλλά σαν δημιουργήματος του ύποκείμενου. Το αντικείμενο έφεξης δέν είναι το κάτι που έχει αυτόνομη ύπαρξη και δέν παραλλάσσει, αλλά κάτι, υπαρχτό ίσως καθ' έαυτό, ίσως και μη υπαρχτό, που παίρνει την έκάστοτε μεταβλητή υπόστασή του, σύμφωνα με το μυστικό συσχετισμό μεταξύ του ύποκείμενου που άχτινοβολεί έπάνω στο αντικείμενο τη δική του «άπό διαθέσεως» ζωή και το μεταμορφώνει κάθε φορά σύμφωνα με τα συμπαθητικά κύματα που του προβάλλει. Βέβαια αυτό στην αρχή ήρθε υποσυνείδητα, δέν υπήρχε ή σαφής και συγκεκριμένη θεωρία που έμπαινε σε πράξη. Συντελέσθηκε πρώτα αυτόματα ή καινούργια στάση, ήρθε το πάθος

σαν αντίδραση ζωτική κατά της απάθειας, και λίγο λίγο συγκροτήθηκε, τόσο πλούσιες ήταν οι δυνατότητες μιας τέτοιας άπροσδόκητης αλλά και άπαραίτητης στροφής, σε φιλοσοφικό σύστημα, με άπειρες συνέπειες, που μη νομίζετε πώς τελειώσανε, ούτε σήμερα, στις μέρες μας.

Μελετώντας λοιπόν το Ρωμαντισμό, θα χωρίσουμε τα στοιχεία που τον συγκροτούν στα γενικότερα, στα θεωρητικά και ψυχικά, αυτά δηλαδή που αποτελούν την ιδιαίτερη στάση μπροστά στη ζωή, και, από την άλλη μεριά, στα έξωτερικά του γνωρίσματα στην τέχνη, και ιδιαίτερα στην ποίηση. "Ας σημειωθεί έδω, πώς τόση ήταν ή όρμητική ζωτικότητα της νέας αυτής βιοθεωρίας, ώστε κατάκλυσε όλα τα φαινόμενα της τέχνης. Ρωμαντική δέν είναι μονάχα ή ποίηση και τα γράμματα, αλλά και ή μουσική και ή ζωγραφική κι' ή αρχιτεκτονική, κι' ή φιλοσοφία. Και μάλιστα με γνωρίσματα τόσο παράλληλα, που γίνεται φανερή ή κατάχτηση πια όλόκληρης της ζωής από το νέο αυτό και άγαπητό κήρυγμα, που ήρθε σαν έπιταγή, σαν πανευρωπαϊκή ανάγκη. Τα φερόματα των αυτόμων, ή συναισθηματική ζωή, ή οικογενειακή, ή κοινωνική, αυτόματα ταιριάσθηκαν με το νέο δίδαγμα, το έγκολπωθήκαν σαν κάτι φυσικό και άπαραίτητο. Νέα ένδιαφέροντα γεννηθήκαν. Νέες πηγές έρεθισμών άποκαλύφθηκαν. Πλούτος, κρυμμένος ως τώρα, ξεπετάχθηκε στην κατοχή του κάθε ανθρώπου πρόθυμου να τον σπαταλήσει και να κερδίσει από τη σπατάλη, τόσα, όσα ποτέ δέν μπορούσε να φαντασθεί ο πριν άποξεραμένος άνθρωπος.

Ποιός είναι αυτός ο νέος κόσμος, που βρίσκονται κρυμμένοι οι θησαυροί, ποιά είναι αυτά τα στοιχεία που άποκάλυψε ο Ρωμαντισμός; Πρώτιστο και κυριώτατο, το μαγικό ραβδί, το έσωτερικό στοιχείο, γιατί με το φως αυτό, το κυρίαρχο ή καλλίτερα με τη φωτοσκίαση που βγήκε από μέσα μας και συναγωνίζεται με τόση έπιτυχία τη φυσική πηγή του αντικειμενικού φωτός, τον ήλιο, φθάνοντας μέχρι να τον καταργήσει, έγινε κατορθωτό το θαύμα της μεταμόρφωσης του κόσμου. Πώς ήρθε ή βροχή του Άγίου Πνεύματος με τις πόρινες γλώσσες την Πεντηκοστή και δημιούργησε τους νέους κόσμους

τῆς ἀγάπης, τὸ ἴδιο καὶ ἡ αἰφνῆδια ἀποκάλυψη καὶ ἡ «mise en marche» τῆς ψυχικῆς μηχανῆς ποὺ ἀδρανοῦσε ὡς τὰ τότε, μεταμόρφωσε τὰ γνωστὰ καὶ ἀδιάφορα ἀπὸ τὴ συνήθεια, σὲ θαύματα. Ἴδου μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια ἐξωτερικὰ στοιχεῖα ποὺ μεταμόρφωθῆκαν, χάρις στὸ μαγικὸ ραβδί, σ' ἐσωτερικὸ πλοῦτο.

α) Ἡ φύση ἐμφύχη πιά, μετὰ τὴν ψυχὴ τοῦ ὑποκειμένου ποὺ τὴν συνυφαίνει μετὰ τὴν κάθε φάση τῆς ζωῆς του καὶ μετὰ τὴ στιγμιαία του διάθεση, σὲ ὅλες τὶς ποικιλότητες φάσεις τῆς. Μέρα καὶ νύχτα, θάλασσα, δάση, βουνά, ποτάμια.

Ἐναλλαγὴ τῶν ἐποχῶν. Ὁ νύχτιος ἑναστρὸς οὐρανὸς κατοικημένος πιά ἀπὸ θεοὺς κι' ἐπιρροὲς ἐπάνω στὸν ἄνθρωπο. Θύελλες καὶ γαλήνες. Δημιουργήματα τῶν συννέφων ἐξίσου ζώντ' ἀνὰ μετὰ τὰ δημιουργήματα τῆς λεγόμενης καὶ θεωρούμενης μέχρι τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ἀτράνταχτης πραγματικότητος. Ἀδιαίρετα δλ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα μετὰ τὸ ἄτομο, μετὰ τὸ ὑποκείμενο, πλασμένα σὲ μιὰ κοινὴ ζύμη καὶ ἀλληλοεπενεργοῦντα γιὰ τὴ συντροφικὴ διαμόρφωση τῆς διάθεσης τῆς κάθε στιγμῆς τῆς ζωῆς. Τὰ βουβὰ στοιχεῖα λάλησαν καὶ βρέθηκαν μονομιᾶς τόσο πλησίον καὶ τόσο ἀναπόσπαστα μετὰ τὸν ἄνθρωπο.

β) Ἡ κίνηση πρὸς τὴ φύση καὶ μέσα στὴ φύση: Ταξίδια, ὁδοιπορίες, ἀνεβάσεις σὲ βουνά, πλεύματα στὴ θάλασσα, πλεύματα στὸν ποταμό, ἐδῶ τὸ στοιχεῖο τῆς ἐναλλαγῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φύση αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν παίρνει ἰδιαίτερη μορφή καὶ ἡ κίνηση δημιουργεῖ ἐνέργεια, παράλληλη μετὰ τὴ φυσικὴ, στὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ σφαῖρα, δηλαδὴ γίνεται ἔμπνευση καὶ δημιουργία. Προδρομικὸ σπέρμα, οἱ πρωτόγονες αὐτὲς ἐναλλασσόμενες προοπτικὲς, μέσα ἀπὸ λεωφορεῖα καὶ βοϊδάμαξες ἢ ταχυδρομικὲς ἀμαξες ἢ ἰστιοφόρα τῆς ἐπαναστατημένης σημερινῆς ἀναστάτωσης στὶς προοπτικὲς ποὺ ἔφεραν οἱ ταχύτητες τῶν 500 καὶ τῶν 800 χιλιομέτρων τὴν ὥρα τοῦ αὐτοκίνητου πρῶτα, τοῦ ἀεροπλάνου, τὰ κεκλιμένα ἐπίπεδα τῶν τετρασπιλῶν ὀριζόντων ἀπὸ ὕψος 2000 καὶ 3 καὶ 5 χιλιάδων μέτρων, ὁ βόγγος τῶν ἐξπρές, τὰ ταχύπλοα ἠλεκτροκίνητα σκάφη, ποὺ τὴν ἐκμετάλλευση καὶ ζωντάνια βρῆκαν στὸν ὑπερρεαλισμὸ καὶ στὰ προπαρασκευαστικὰ του κινήματα.

γ) Ἡ συνείδηση τοῦ πλούτου τῆς μοναξιάς καὶ ἡ συνακόλουθὴ τῆς τάση γιὰ ἐξομολόγηση. Μόλις ὁ ἄνθρωπος ἀνακαλύψει καινούργιες πηγὲς ἐρεθισμῶν, ἀρχίζει νὰ διακρίνει τὴν ματαιότητα τοῦ συναγελασμοῦ του μετὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἐκεῖ ποὺ δὲν συντρέχει βαθύτερος ψυχικὸς δεσμός. Βρῆκε τὸ ἀργόσχολο τῶν κοινωνικῶν καὶ ψεύτικων ἐπαφῶν, ζυγίζει τὴ διαφορὰ μετὰ τοῦ πλούτου ποὺ κομίζει ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος ὅταν γίνεται γνώμονας τῆς πορείας τῆς ζωῆς καὶ τοῦ χαμένου καιροῦ. Κ' ἔτσι περιορίζει τὴ σχέση του μετὰ τὴν ὁμαδικὴ ζωὴ,

σὰν πηγὴ αἰσθητικῆς ζωτικότητος, σὲ δ,τι διακοσμητικὸ ἢ ὁμάδα προσφέρει: στὴν κίνηση ἑνὸς χοροῦ ἢ ἑνὸς πανηγυριοῦ, στὴν αἰσθητικὴ μονάδα ποὺ παρουσιάζει μιὰ συγκέντρωση, μιὰ θεατρικὴ παράσταση (θέαμα, θέατρο καὶ θεατὲς μαζί), ἕνα ἵπποδρόμιο ἢ ὅτι, ἄλλο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, καθὼς διαθέτει πρὸς πολλὰ ὄψεις στὴν παρουσία του μετὰ τὴ φύση κατὰ μόνους, βρῖσκει τὸν καιρὸ ν' ἀπασχοληθεῖ βυθομετρώντας τὸν ἑαυτὸ του, κατατάσσοντας ἀξιολογικὰ τὶς πράξεις του καὶ τὰ ἐσωτερικὰ του κίνητρα, χαρίζοντας τὴ μελλοντικὴ του πορεία, δημιουργώντας δηλαδὴ τὸ κατάλληλο κλίμα γιὰ τὴν ἐξομολόγηση ἢ τὴν αὐτοεξομολόγηση ἢ καὶ ἀπλῶς καὶ ἀσχολίαστα, τὸ ἡμερολόγιο (καὶ νυχτολόγιο θάλασσα) τῆς μυστικῆς ζωῆς του. Ἡ ὁδὸς τούτη εἶναι ἡ πλησιέστερη πρὸς τοὺς κόσμους τῆς ἠθικῆς, πρὸς τοὺς κόσμους τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς θρησκευτικότητος, γιὰτὶ ὁ μοναδικὸς σύντροφος αὐτῶν τῶν ἐξομολογήσεων, ἡ φύση μετὰ ἐκδηλὴ τὴν ψυχικότητά της, γίνεται σύνδεσμος μετὰ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ δημιουργοῦ, τοῦ ὁποιοῦδήποτε δημιουργοῦ τῶν πάντων, δηλαδὴ ἑνὸς παραστάτη Θεοῦ. Μετὰ αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπο ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενο, πῶς ὁ Ρωμαντισμὸς βρέθηκε τόσο κοντὰ στὶς θεολογικὲς ἀνησυχίας τοῦ Πασκάλ καὶ πόσο ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν τόσο ἐν τούτοις ὀρθολογιστικὴ καὶ ἐμπειρικὴ διδασκαλία τοῦ Καρτέσιου, τὴν τόσο γαλλικὴ. Καὶ πῶς σ' αὐτὴ, τὴ μεταφυσικὴ πορεία δημιούργησε σειρά ἀτέλειωτη μεταφυσικῶν ρευμάτων στὴν τέχνη (Μπωντελαίρ, Ρεμπώ, Βερλαίν, Κλωντέλ, Πηγκό μαζί μιὰ ἀπειρία ἄλλης κρίσεως στὶς συνειδήσεις καὶ εὐφορίας στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία). Καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῶν ἐξομολογήσεων, φαίνεται πόσο κοντὰ στάθηκε ὁ Ρουσσώ, χωρὶς νὰ τὸ ξέρει στὸ μελλοντικὸ ἐκτεταμένο κίνημα, ὅταν ἐγκαινίαζε τὴν μαρτυρικὴν του αὐτοανάλυση.

δ) Δαιμονισμὸς. Ὁπου ὑπάρχει Θεὸς τοῦ καλοῦ ὑπάρχει καὶ δύναμη τοῦ κακοῦ. Ξαναπαίρνει στὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ὁ χυμὸς τοῦ μήλου τῆς Γενέσεως. Ἡ ὑπάρξις τοῦ Σατανᾶ πρέπει νὰ μελετηθεῖ παράλληλα μετὰ τὴν ὑπάρξις τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τοποθετηθεῖ ἐξ Ἰσοῦ σὰν πηγὴ ἢ πρόδρομος θρησκευτικότητος. Ὁ ἄπιστος κι' ἀποξεραιμένος ἀδιαφορεῖ ἐξ Ἰσοῦ γιὰ δημιουργίας ὅπως ὁ θεὸς καὶ ὁ διάβολος. Δὲν ἔχουν μέσα τους καθυδρυσμένη τὴ δημιουργικὴ καὶ ζωογόνα ἀνησυχία τῆς συνείδησης ποὺ διαφοροποιεῖ τὶς πράξεις καὶ εἰρηνεύει μετὰ τὴν καλωσύνη, ἐνῶ τύπεται μετὰ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ σατανᾶ.

ε) Μελαγχολία, ἀπαισιοδοξία. Φυσικὸ εἶναι, ὅταν χάσει κανεὶς τὴν ἀμεριμνησία του καὶ ἀντιληφθεῖ πόσο ἀπειροστό μῶριο ἀποτελεῖ σ' ἕναν ἀπέραντο μηχανισμό, ὅπου δὲν δύναται τίποτε ἢ ὑπόστασὴ του καὶ γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ ὁποῖου ἀγνοεῖ τὰ πάντα, ὅταν αἰσθανθεῖ τὸ θάνατο ὄχι σὰν ἕνα φυσικὸ νόμο καὶ τέρμα, ἀλλὰ σὰν σκληρὴ

μοῖρα ποὺ τοῦ διασπᾶ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸν ξαναφέρνει στὶς σφαῖρες τοῦ ἀπόλυτου ποὺ τὶς φοβᾶται γιατί ἀγνοεῖ τὰ πάντα γι' αὐτές, ὅταν μάθει πὼς ἡ ἐλευθερία τῆς βούλησός του εἶναι τὸ παιχνίδι, γιατί εἶναι οὐσιαστικά ἐλεύθερος σιδηροδέσμιος μὲ τὰ δεσμὰ ἀκατάλυτων νόμων ξένου ἀκαμπτοῦ νομοθέτη. — εἶναι λέω φυσικό, μεγάλο μέρος τῆς χαρᾶς νὰ τοῦ ξεφύγει, καί, στὶς μοναχικὲς ὄνειροπολήσεις του, νὰ μελαγχολεῖ, νὰ τὰ βλέπει ὅλα μαῦρα καὶ σκότεινα, νὰ μὴ μπορεῖ ν' ἀφομοιώσει τὴν ἔννοια τῆς ματαιότητος! Αὐτὸ τὸ συναίσθημα, ποὺ μὲ τὴν εξέλιξη καὶ τὸ φιλοσοφικὸ δούλεμα τῶν μετέπειτα χρόνων, πήρε ὅλο τὸ βάθος καὶ τὴν ἔνταση ποὺ ἐπιδεχόταν, στὰ πρῶτα φανερώματα τοῦ Ῥωμαντισμοῦ στὴ λυρική του μορφὴ ἔγινε μιὰ ἐπιπόλαιη ἐντελῶς μαῦρη διάθεση, ποὺ κομψευόμενος σχεδὸν ὁ κάθε ποιητὴς, θεωροῦσε ἀπαραίτητο νὰ μελαγχολεῖ, νὰ χλωμαίνει, νὰ τείνει πρὸς τὴ θεληματικὴ φθίση καὶ μαρασμό, γιατί χωρὶς αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δὲν θάταν ποιητὴς. Καί ἡ αὐτοκτονία ἔγινε διάθεση ποιητικὴ ἢ τουλάχιστον ἡ τάση γι' αὐτοκτονία ποὺ ἀποτελοῦσε φυσικὰ ἕναν φαῦλο κύκλο σὰν λύση τοῦ προβλήματος. Δὲν ἐρχόταν σὰν ἀντρίκια ἄρνηση τῆς ζωῆς γιὰ τὴ σκληρότητά της, ἀλλὰ σὰν δειλία, τρόμος μπροστὰ στὸ δυσβάσταχτο φορτίο της, κάτω ἀπὸ τοὺς μεταφυσικοὺς φόβους τῆς ματαιότητος καὶ τοῦ ἐπικείμενου θανάτου.

στ) Ἐχθρική στάση πρὸς τὴν σύγχρονη κοινωνία καὶ πολιτεία. Μισανθρωπία. Ἡ μοναξιά κι' ἡ ἀπαισιοδοξία φέρνουν αὐτὲς τὶς νευρώσεις. Διάφορα πολιτικὰ γεγονότα στὴ Γαλλία συνετέλεσαν στὴ δημιουργία, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ρευμάτων ποὺ βοηθοῦσαν αὐτὴ τὴν τάση. Ἐνα σπουδαῖο δῆμος (ἐπιπόλαιο πάντα) κίνημα ἦταν κι' ἡ μόδα. Ὁ ποιητὴς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἕνα ἀγρίμι, ποὺ ἤθελε νὰ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του κατατρεγμένον ἀπ' ὄλους· ἔβλεπε παντοῦ τὴ ζηλοφθονία, τὴν ἀκαταληψία, τὴν ἀσυνειδησία, τὸ διωγμό.

ζ) Φυγὴ. Ὅλοι τοῦτοι οἱ δυσάρεστοι παράγοντες τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐφόσον δὲν φθάνουν στὰ ἄκρα τῆς αὐτοκτονίας, γυρεύουν διεξόδους, κάποιους τρόπους παρηγορίας, λήθης. Καί, μιὰ καὶ τὸ παρὸν εἶναι ἀφόρητο καὶ τὸ μέλλον μαῦρο, ἀνατρέχει ὁ ποιητὴς στὸ παρελθόν (χρονικά). Ἀγνωστες περίοδοι τῆς ἱστορίας, μυθολογίες, τὰ συνήθεια ἀγνωστων λαῶν, ἀγρίων, μεσαιῶνας, βυζαντινισμός. Ἀσία, Ἀφρική, Ἰθαγενεῖς. Ἀκόμη καὶ στροφὴ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ Ῥώμη, ὅχι διόλου στὴν κλασσι-

κιστικὴ διάθεση, ὅχι μὲ τὴ μορφὴ μιᾶς νέας Ἀναγέννησης (καθὼς σωστότατα παρατηρεῖ ὁ Μαρίνος Καλλιγᾶς), ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ μορφὴ φυγῆς χρονικῆς, δηλαδὴ καθαρὰ ρωμαντικῆς. Τὸ ἴδιο, φυγὴ εἶναι καὶ ἡ φανταστικὴ ἄγνοια τοῦ ἀμεσοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ μετατόπιση σὲ τόπους, σύγχρονους μὲν, ἀλλὰ ποὺ περιγράφονται σὰν ζωγραφικοὶ ἢ ἐξωτικοί, καθὼς ἡ Ἰταλία, ἡ Ἰσπανία κλπ. Τρίτο εἶδος φυγῆς εἶναι ἡ πολιτικὴ, δηλ. ἡ νοσταλγία καθεστῶτων ποὺ καταλυθῆκαν καὶ τρόπου ζωῆς ποὺ μεταβλήθηκε. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση ἔφερε πολὺ αὐτὴ τὴ διάθεση. Ὀλόκληρος ρωμαντισμός, κι' ἀπὸ τὸν καλλίτερο, στηρίζεται στὴν ἀναδρομὴ σ' αὐτὰ τὰ καθεστῶτα, ποὺ ἐμφανίζονται πολὺ ἐξαυλωμένα, σὲ παραβολὴ μὲ τὶς ὠμότητες καὶ τὴν πεζότητα ποὺ ἐγκαινίασε ἡ ἐπανάσταση.

Αὐτὰ εἶναι πολλὰ ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ρωμαντισμοῦ, στὴ βαθύτερῃ του οὐσία. Στὴν πρώτη καὶ τὴ δυναμικότερη, τὴν πιὸ ὀρθόδοξη μορφὴ του, τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ παρουσίαζαν τὸ κύριο ἐλάττωμα τῆς ἀνάμιξης τῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν ποίηση. Ἀλλὰ τέτιας ἐπιπόλαιης καὶ στοιχειώδους, ὑπότυπῶδους φιλοσοφίας, ποὺ μόνον εἰρωνικὸ χαμόγελο μποροῦσε νὰ προκαλέσει. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ ποίηση δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της, ἕμμετρη φιλοσοφία. Διαισθήσεις καὶ ὑποσυνείδητες μεταφυσικὲς τάσεις μπορεῖ νὰ προκαλέσει, ποὺ βρίσκονται σὲ κάποια διάθεση ἀποκαλυπτικῆ, πάντοτε ἐξωλογικῆ. Ἐνῶ οἱ μεγάλοι ρωμαντικοὶ ποιητὲς νομίζουν πὼς φιλοσοφοῦν, μακρυγορῶντας ἐπάνω σὲ δῆθεν φιλοσοφικὲς ἰδέες, ποὺ εἶναι ζήτημα ἀν ἀντιστοιχοῦν στὸ ἀλφαβητάριο τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, τῆς στηριγμένης κυριώτατα στὸ Λόγο. Ἀντίθετα, τὸ ἄλογο, τὸ ὑπερλογικὸ στοιχεῖο, δὲν ἔχει κατορθώσει στοὺς ρωμαντικοὺς αὐτοὺς νὰ ὑψωθεῖ ἐκεῖ ποὺ τοῦ ἀξίζει, ἔτσι ὥστε τὸ κρᾶμα λογικῆς καὶ ἄλογου στοιχείου ποὺ ἐμφανίζονται, χωρὶς νάχουν συνείδηση ἄλλη, πλὴν τῆς καινοτομίας, καταλογίζεται εἰς βάρος τῆς ἀξίας τους, προβαλλόμενης σὲ διάρκεια χρονικῆ, δηλαδὴ μέχρι τῶν καιρῶν μας.

Τὸ ἐρχόμενο ἄρθρο θ' ἀφιερῶθῃ στὴν ἐξέταση τῶν ἐξωτερικώτερων, τῶν μορφικῶν στοιχείων τοῦ ρωμαντισμοῦ στὴν ποίηση, αὐτῶν ποὺ τὸν διαφοροποιοῦν ἀπὸ τὴν μέχρι τότε γνωστὴ ἔννοια τῆς ποίησης καὶ ποὺ εἶναι ἀπότοκα τῶν βαθύτερων γνώρισματων του, ποὺ ἐξετασθῆκαν σήμερα.

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΣ

